

Rued Langgaard: Violinsonate nr. 3 (BVN 312)

Kritisk førsteudgave ved Ole Ugilt Jensen og Bendt Viinholt Nielsen

Forord om værket

Kompositionen har en særpræget tilblivelseshistorie, som afspejles i de mere end 20 dateringer mellem 1945 og 1949, som findes i manuskriptpartituret og den separate violinstemme. Typisk for Langgaard er dateringerne fra 1948 og 1949 i reglen forsynet med klokkeslæt, der viser at kompositionerne blev til i de meget tidlige morgentimer mellem kl. 3 og 7. Slutningen af anden sats blev eksempelvis komponeret og renskrevet mellem kl. 3 og 5 den 1. oktober 1949 (efter en spadseretur!). Den langsomme fjerde sats angives at være komponeret 1925 og omkomponeret 1948, men en eventuel tidlig version fra 1925 af denne musik er ikke identificeret.

Kildematerialet viser, hvorledes kompositionen blev udvidet gradvis fra én kort sats til den endelige versions fem satser:

26.-28.11.1945	Sats I (fraregnet det senere indskudte afsnit t. 88-150) komponeres som et selvstændigt værk under titlen <i>Stretto-Sonate</i> .
28.5.-1.6.1946	En finalesats føjes til som sats II (nuværende sats V).
19-20.3.1948	En enkeltstående scherzosats komponeres og indskydes kort efter i sonaten som sats II (nuværende sats III).
15.9.1948	En 63 t. lang indledning komponeres, vistnok oprindelig som starten på et nyt værk, men føjes snart til sats I, og en gentagelse heraf indskydes som midterafsnit i samme sats.
17.11.1948	Nuværende sats IV komponeres og indsættes som sats III (der er nu 4 satser).
1.10.1949	Indledningen fjernes fra sats I og udvides med et slutafsnit til en selvstændig sats, som indsættes som sats II. Derved får værket 5 satser, og den særprægede form opstår, hvor første halvdel af sats II er (næsten) identisk med midterdelen af sats I.

Når sonaten igennem så lang tid har haft Langgaards bevågenhed og kan siges at have fungeret som et 'samleværk' for violin/klaver-idéer, han fik i årene 1945-49, skyldes det utvivlsomt, at han i disse år jævnligt - men kun under private former - spillede sammen med violinisten Haakon Raskmark, der var seminarielærer i Ribe. Manuskripteterne, partitur og en separat violinstemme, bærer uundgåeligt præg af af de mange ændringer, der er foretaget undervejs. Det er også typisk, at partituret, der så at sige har været til Langgaards eget brug, er fyldt med notationsmæssige inkonsekvenser og over længere stræk kan forekomme mangelfuldt, især hvad angår dynamiske angivelser. Langgaard vidste jo selv, hvordan musikken skulle udføres. Den separate violinstemme er således mere rig på artikulationsmæssige detaljer, og rettelser er i nogle tilfælde kun noteret heri eller er klarere noteret i denne stemme end i partituret. Et eksempel er slutningen af sats II. De to oprindelige sluttakter er på et tidspunkt blevet erstattet af en ny tretakters slutning. Denne rettelse fremgår éntydigt af violinstemmen, hvor den gamle slutning er overstreget og den nye er tilføjet med egen tempo- og karakterbetegnelse. I partituret, derimod, er intentionen uklar, idet den nye slutning blot er indføjet skitseagtigt med blyant uden tempobetegnelse, og uden at den gamle slutning er annulleret. En andet sted har der øjensynlig været et bladvendingsproblem i violinstemmen, som Langgaard har løst i en håndvendning ved at overstrege en takt og således skabe en – musikalsk højst umotiveret – vendepause i stemmen (sats I, t. 174; noderne genindført i udgaven).

Sonaten er et af de få instrumentalværker af Langgaard, som er uden tilnavn. I kilderne findes dog titler, som tidligere har været knyttet til værket, nemlig ordene *Vesperlys*, *Vanvid* og *Cessé*. Sidstnævnte betyder "ophørt" på fransk, og man må forestille sig, at meningen med dette svarer til, at Langgaard kaldte sin

klaversonate nr. 2 *Ex est* – "det er forbi" – altså en art ironisk kommentar til musikkens bevidst tilbageskuende stil. Kompositionen var en overgang betegnet som sonate nr. 2.

Den første offentlige opførelse fandt sted i Danmarks Radio 14. januar 1995 som en studieproduktion med Lars Bjørnkær, violin, og Ulrich Stærk, klaver.

© *Bendt Viinholt Nielsen (2002)*